

Næringsministeren

Næringskomiteen
Stortinget

Deres ref

Vår ref

Dato

23/5463-3

14. september 2023

Dokument 8:236 S (2022–2023) med representantforslag om Fensfeltet og naturvennlig, sirkulær gruvedrift

Jeg viser til brev fra næringskomiteen datert 31. august 2023 med anmodning om departementets vurdering av representantforslag 236 S om Fensfeltet og naturvennlig, sirkulær gruvedrift.

Representantene Hansson, Bastholm og Berg fremmer tre forslag:

1. Stortinget ber regjeringen legge fram en plan for hvordan mineralutvinning ved Fensfeltet kan foregå på en måte som styrker demokratiske verdikjeder og forsyningssikkerheten for Norge og Europa, som ikke forurensar, og som ikke ødelegger natur, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.
2. Stortinget ber regjeringen utarbeide et mineralhierarki, etter modell av avfallshierarkiet, som legger til grunn at gjenbruk og resirkulering av mineraler alltid er å foretrekke framfor ny mineralutvinning.
3. Stortinget ber regjeringen legge fram en plan for økt gjenbruk og gjenvinning av kritiske mineraler, herunder sjeldne jordartsmetaller, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Ettersom deler av spørsmålene også omhandler Kommunal- og distriktsdepartementets og Klima- og miljødepartementets ansvarsområder har jeg også innhentet innspill fra dem.

Problemstillingene knyttet til kritiske råmaterialer får med rette mye oppmerksomhet. Sjeldne jordarter er det kritiske råmaterialet som får størst oppmerksomhet internasjonalt. Hvordan vi kan sikre tilgangen til kritiske råmaterialer i samarbeid med andre land har også betydning for norsk industri og arbeidsplasser. Samtidig har tilgangen til kritiske råmaterialer stor

betydning sikkerhetspolitisk og strategisk, og det henger sammen med behovet for robuste verdikjeder for industrien.

Norge er en betydelig produsent av kritiske råmaterialer, gjennom særlig produksjon av metaller i smelteverksindustrien, og vi er en viktig leverandør av kritiske råmaterialer til EU og USA. Norge har produksjon av blant annet aluminium, sink, palladium, silisium-metall, grafitt, titanmineraler og manganlegeringer. I 2024 skal selskapet REEtec etter planen også åpne et separasjonsanlegg for sjeldne jordarter på Herøya.

Plan for Fensfeltet

Mulighetene knyttet til utvikling av Fensfeltet har vært kjent lenge. Det er et potensial for lønnsom utvinning og for etablering av en verdikjede for klima- og miljøvennlig utvinning, separasjon og videre bearbeiding til bl.a. permanentmagneter med utgangspunkt i utviklingen av Fensfeltet. Viktig blir også etableringen av et separasjonsanlegg på Herøya, som skal produsere de sjeldne jordartene neodym og praseodym. Disse metallene brukes i blant annet magnetene i elbilmotorer og vindmøller og kan få en viktig rolle i utviklingen av robuste, klima- og miljøvennlige verdikjeder for europeisk bilindustri, men også for andre områder.

Samtidig er det også betydelige utfordringer. Det er nødvendig å investere betydelige midler i utviklingen av teknologi og metoder for gruvedrift, oppredning, bearbeiding og avfallshåndtering. Ved en eventuell gruvedrift på Fen vil det kunne dannes avfall som inneholder naturlig forekommende radioaktive stoffer. Norge har begrenset deponikapasitet for denne typen avfall og avfallsløsninger må være på plass før gruvedrift kan iverksettes. Det er flere viktige miljøspørsmål som det må finnes løsninger for. Utviklingen av Fensfeltet i en tidlig fase. Det er derfor mange spørsmål vi i dag ikke har svaret på, herunder hvordan en mulig fremtidig utvinning vil se ut og hvilket miljøavtrykk den vil ha. Nome kommune har varslet at de vil starte et arbeid med arealavklaringer, noe som vil være viktig for den videre fremdriften.

I mineralstrategien som ble lagt frem 21. juni har regjeringen lagt frem ambisiøse mål for utviklingen av verdens mest bærekraftige mineralnæring og for retningen nye gruver og dagbrudd skal ta i Norge i tiårene fremover. Vi har en rekke tiltak rettet mot å redusere miljøavtrykket, særlig knyttet til naturbelastning og håndteringen av restmasser, med et klart mål om at det skal være så lite restmasser som mulig fra alle nye mineraluttak, og at miljøbelastningen skal være så liten som mulig.

I mineralstrategien er det et eget tiltakskapittel om hvordan mineralnæringen skal bidra til sirkulærøkonomien med 11 tiltak, og et tiltakskapittel om at norsk mineralnæring skal bli mer bærekraftig med 15 tiltak. På sirkulærøkonomiområdet vil vi oppnevne et ekspertutvalg som skal vurdere fordeler og ulemper ved ulike deponeringsformer, vi stiller krav om minimering av overskuddsmasser, at nye prosjekter skal legge frem en sirkulær forretningsplan, i større grad bruk av hybride deponeringsmetoder, krav om planer for reduksjon av overskuddsmasser og kjemikalier, økt bruk av overskuddsmasser til andre formål og

dokumentasjon av behovet for å ta ut jomfruelige masser. Videre vil vi styrke ressursperspektivet i mineralloven, kartlegge norske avgangsdeponier, legge til rette for markedsplasser for byggeråstoff og vurdere tiltak for å bidra til utvikling av markedsplasser og nye forretningsområder for overskuddsmasser. På bærekraftsområdet vil regjeringen blant annet legge til rette for Norges første grønne mineralpark, ha en nullvisjon for bruk av kjemikalier som ikke er miljøsertifisert, bidra aktivt til utviklingen av europeiske utslippskrav for mineralvirksomhet, gi et oppdrag til Norges forskningsråd om å kartlegge forskningsbehov knyttet til sirkularitet og bærekraft, ha et mål om nullutslipp for nye større mineraluttak, at nye mineralprosjekter skal være så arealeffektive og skånsomme som mulig for naturen, at etterbruk planlegges fra start og stille krav om dokumentasjon om at prosjekter gjennomføres med mest mulig skånsomme arealinngrep.

Samtidig er det urealistisk med gruvedrift som ikke har noen påvirkning på natur eller som ikke forurenses. Gruvedrift krever areal, og det vil i de fleste tilfeller være overskuddsmasser som må håndteres, støy, støv og andre utslipp. Utgangspunktet må være å minimere alle negative virkninger. Det er mineralnæringen selv som har ansvaret for å planlegge, drive og avslutte gode og bærekraftige mineralprosjekter. Samtidig vil offentlige myndigheter bidra til bærekraftige prosjekter gjennom god planlegging, tydelig regelverk og en godt samordnet forvaltning, klare forventninger til næringen og at vi understøtter kunnskaps- og kompetanseutvikling som kan bidra til å styrke bærekraft og redusere miljøvirkninger.

Det er mange av tiltakene i mineralstrategien som er relevante for Fensfeltet, men to av tiltakene er rettet direkte mot utviklingen her. Nærings- og fiskeridepartementet har opprettet kontakt med Nome kommune, og vil ha en dialog med dem om hvordan vi best kan legge gode rammer for utviklingen av feltet. Utviklingen av forekomstene av statens mineraler i Fensfeltet har nasjonal interesse, og derfor vil jeg følge utviklingen av forekomstene her vesentlig tettere enn det som er vanlig, med sikte på å bidra til en raskest mulig utvikling innenfor gjeldende regelverk, og god koordinering mellom ulike myndigheter. Arbeidet med oppfølgingen av strategien har imidlertid akkurat startet, og det er derfor mange spørsmål knyttet til oppfølgingen av konkrete tiltak som vi må arbeide videre med.

Jeg vil likevel understreke at det er Nome kommune som har ansvaret for samfunns- og arealplanlegging etter plan- og bygningsloven. Statlige og regionale organer skal delta aktivt i planleggingen og bidra til at nasjonale og vesentlig regionale interesser blir ivaretatt. Nome kommune har etter det jeg kjenner til opprettet dialog med Vestfold og Telemark fylkeskommune og statsforvalteren i Vestfold og Telemark om denne saken. Nærings- og fiskeridepartementet har opprettet dialog med Nome kommune om hvordan staten kan bidra til en rask og effektiv prosess for avklaring av viktige spørsmål knyttet til en mulig gruvedrift i Fen. Departementet har også satt av 2,5 mill. kroner til å styrke Nome kommunes eget arbeid, og 0,5 mill. kroner til Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren for Svalbard. Jeg har i mineralstrategien beskrevet flere tiltak for å legge bedre til rette for prosjekter for utvinning av kritiske råvarer. Jeg lanserte derfor i 2022 et hurtigspor for kritiske råvareprosjekter som inkluderer en ordning for nasjonal koordinering av kritiske mineralprosjekter. Prosessen rundt Fensfeltet vil være nyttig for å høste erfaringer.

Jeg mener det derfor ikke er naturlig eller nødvendig at regjeringen skal utarbeide en egen plan eller strategi for Fensfeltet, ut over tiltakene vi har fremmet i mineralstrategien.

Utarbeidelse av mineralhierarki

Gjenbruk og gjenvinning av metaller er helt sentralt i en sirkulær økonomi. Betydningen av materialgjenvinning vil etter alt å dømme øke over tid. Visse typer avfall, for eksempel avfall med høyt metallinnhold, vil i større grad ha en kommersiell verdi. Hensynet til en god og helhetlig ressursforvaltning og hensynet til å sikre tilgang til kritiske råmaterialer tilsier at myndighetene må ha stor oppmerksomhet om gjenbruk og gjenvinning. Materialgjenvinning skal også være miljømessig forsvarlig, og ikke til skade for menneskers helse eller miljø. Jeg er også enig i at gjenbruk og materialgjenvinning isolert sett er bedre enn ny mineralutvinning. Per kilo ferdig råvare gir gjenvinning både lavere energibruk, klimautslipp og mindre naturbelastning og forurensning. Utfordringen er at for å nå målene i Paris-avtalen og klimaavtalen med Europakommisjonen har verden behov for svært mye mer metaller enn det som selv under de beste forutsetninger kan skaffes gjennom materialgjenvinning. IEA anslår i World Energy Outlook at man frem mot 2040 trenger fire ganger mer mineraler dersom man skal nå fornybarmålene. For mange metaller øker volumene som kan gjenvinnes etter hvert som elbiler og vindmøller skrotes. Dette vil likevel i overskuelig fremtid ikke gi store nok volum til å være i nærheten til å dekke etterspørselen.

På avfallsområdet er det utviklet et avfallshierarki. Dette innebærer at man skal prioritere å hindre at avfall oppstår. Gjenstander skal i størst mulig grad ombrukes. Gjenstander som ikke kan brukes på nytt skal så langt som mulig materialgjenvinnes, og materialene brukes til å lage nye produkter. Avfall som ikke er egnet til verken ombruk eller materialgjenvinning skal forbrennes med energiutnyttelse. Avfall som ikke kan finne annen anvendelse kan deponeres. I mineralstrategien har regjeringen slått fast en målsetning om at norsk mineralnæring skal bidra til en mer sirkulær økonomi, gjennom økt ressursutnyttelse og at behovet for deponering reduseres til et minimum.

Det er likevel ikke helt heldig å sammenligne avfallssektoren med de internasjonale markedene for metaller. Avfallssektoren er i større grad nasjonal, med nasjonale mål og nasjonale krav om håndtering. Metallmarkedene er globale. Et mineralhierarki får derfor en uklar funksjon. Jeg mener det ikke er nødvendig eller hensiktsmessig å utarbeide et eget hierarki for mineralsektoren.

Jeg vil understreke at samfunnet står overfor flere utfordringer knyttet til håndtering av overskuddsmasser fra blant annet mineralutvinning og større infrastruktur- og byggeprosjekter. Dette er utfordringer som blant annet omtales i mineralstrategien, men der det også foregår flere egne prosesser. Dette er imidlertid i begrenset grad knyttet til kritiske råvarer, og jeg går derfor ikke nærmere inn på dette her.

Plan for økt gjenbruk og gjenvinning av kritiske mineraler

Kritiske og strategisk viktige materialer gjenvinnes i liten grad i dag. Materialgjenvinning er viktig for klima og miljø, men også for å sikre konkurransekraft og forsyningsikkerhet og tilgang til slike råvarer for norsk og europeisk industri. Europakommisjonen har i forslag til en ny forordning om kritiske råmaterialer foreslått et mål om at 15 pst. av kritiske råmaterialer som brukes i nye produkter skal komme fra materialgjenvinning, og krav om at landene skal utvikle nasjonale programmer som skal bidra til sirkulær økonomi også for slike materialer.

Myndighetenes dialog med avfallsbransjen i Norge viser behov for økt kunnskap om innhold av kritiske råmaterialer i produkter, komponenter og avfall. Det er derfor startet et viktig arbeid under Nordisk ministerråd for å styrke kunnskapen på området. Økt kunnskapsgrunnlag er avgjørende for å vurdere tiltak og virkemidler for å få disse materialene inn i en sirkulær økonomi på en god måte.

Med den oppmerksomheten tilgangen til kritiske råvarer får internasjonalt og i EU og Norden, og med den rollen materialgjenvinning kan få for å styrke forsyningsikkerheten for kritiske råvarer, forventer jeg at dette temaet vil få stor oppmerksomhet fremover. Regjeringen vil følge den internasjonale utviklingen og selvsagt bidra til at gjenvinning i Norge også kan bidra til norsk og europeisk forsyning av kritiske råvarer.

Med vennlig hilsen

Jan Christian Vestre

Næringsministeren

Næringskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

23/5465-3

14. september 2023

Dokument 8:250 S (2022–2023) om å sikre nasjonal kontroll over mineralressursene på Fensfeltet

Jeg viser til representantforslag fra stortingsrepresentantene Tobias Drevland Lund og Geir Jørgensen. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen opprette et statlig mineralselskap som kan drive letevirsomhet og utvinne mineralforekomsten på Fensfeltet på en økologisk bærekraftig måte som sikrer minst mulig tap av matjord og natur, og som sikrer fellesskapet inntekter og verdiskaping lokalt i Nome kommune og i regionen.»

Regjeringen la 21. juni frem mineralstrategien. I denne fastslo vi regjeringens overordnede ambisjon om at Norge skal utvikle verdens mest bærekraftige mineralnæring. Norge er godt posisjonert for å lykkes med dette. Vi har betydelige mineralressurser som kan gi verdiskaping, lønnsomme arbeidsplasser og samtidig gi et viktig bidrag til å håndtere de globale mulighetene og utfordringene knyttet til det grønne og digitale skiftet. Regjeringen vil legge til rette for lønnsom ombruk og materialgjenvinning av råvarer, og samarbeide tett med Europa for å sikre kritiske verdikjeder.

I strategien har regjeringen omtalt Fensfeltet som en av de mest interessante forekomstene i Norge og en forekomst det er stor internasjonal oppmerksomhet rundt. Dette har potensial for å bli et svært viktig prosjekt for Norge. I strategien er også følgende tiltak tatt inn:

«Regjeringen vil vurdere om det skal opprettes et eget statlig mineralselskap eller fond for å sikre lønnsom og bærekraftig utvikling av kritiske råvareressurser.»

Oppfølgingen av mineralstrategien er i en tidlig fase. Jeg vil likevel understreke at staten gjennom mineralloven har etablert et system for forvaltningen av statens mineraler. De fleste sjeldne jordartene, som neodym og praseodym, som ofte nevnes knyttet til utvinning i

Fensfeltet, er statens mineraler. Undersøkelser og utvinning fra forekomster av statens mineraler krever tillatelse etter mineralloven. Det er nå flere rettighetshavere i Fensfeltet som har undersøkelses- eller utvinningsrett. Disse har investert i utviklingen av prosjekter og tatt kommersiell risiko. Det er sentralt for utviklingen av næringen og for realiseringen av nye prosjekter at verdiene i etablerte prosjekter respekteres og ivaretas på en god måte. Det legger også begrensninger på hva staten bør foreta seg i Fensfeltet.

I mineralstrategien har regjeringen sagt at vi vil «vurdere hvordan tildelingen og forvaltningen av undersøkelsesrettigheter og utvinningsretter i Fensfeltet best kan understøtte en samlet utvikling av området, samtidig som eksisterende rettigheter og utvikling av utvinningsprosjekter respekteres.» En samlet utvikling av feltet vil være viktig for å få en helhetlig utnyttelse av ressursene i Fensfeltet til det beste for samfunnet.

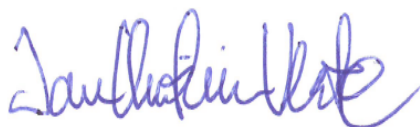
Storingsrepresentantene viser til at Nome kommune uttrykker bekymring for at utenlandske selskaper skal overta prosjektet, og peker særlig på kinesiske selskaper. Kommunen vil derfor at staten går inn på eiersiden for å sikre at verdiene kommer lokalmiljøet og landet til gode.

Spørsmål knyttet til utenlandske direkteinvesteringer i foretak som ikke er underlagt sikkerhetsloven, utredes av et offentlig utvalg. Utvalget skal levere sin utredning til Nærings- og fiskeridepartementet innen 1. desember 2023.

De øvrige spørsmålene, herunder en mulig rolle for statlig eierskap, om en større andel av verdiskapingen bør komme lokalsamfunnet til gode og hvilken politikk som skal føres for å bidra til Norges og allierte lands tilgang til kritiske og strategiske råmaterialer er behandlet i mineralstrategien. Dette er spørsmål vi nå arbeider med i Nærings- og fiskeridepartementet.

Jeg deler representantenes intensjon, slik jeg forstår den, om å sikre fellesskapet inntekter og bidra til verdiskaping lokalt i Nome kommune og i regionen. Jeg vil derfor også vise til at regjeringen har besluttet å sette av 3 millioner kroner til arbeidet med Fensfeltet. Midlene gis både som et ekstraordinært tilskudd til Nome kommune (2,5 mill. kroner) for å styrke deres kapasitet, og til Direktoratet for Mineralforvaltning (0,5 mill. kroner). Målet er å bidra til Nome kommunes arbeid med god kvalitet, lokal og regional forankring og fremdrift i arealavklaringene.

Med vennlig hilsen

Jan Christian Vestre